



Representation of Children in Kurdish Proverbs and Proverbial Expressions of Ilam

Mehdi Ahmadi Khah^{*\}, Behnam Yasemi^Y

Abstract

Shamanism, one of the world's most ancient spiritual traditions, represents a significant form of religious identity among nations. Its importance lies in simultaneously affecting the human body and soul, seeking healing and protection through magical mediation by a shaman who invokes the spirits. The ancient life of the Turkic peoples is deeply intertwined with the emergence of this religion, and due to the historical coexistence of Turks and Azerbaijanis, Shamanistic elements have become embedded in their shared culture. The most prominent cultural representatives of the Turkic world are the *Ozans*, and within Azerbaijani culture, the *Ashiqs*—folk singers and poets who, through their social role, resemble shamans as creators, narrators, and heroes of communal tales. Findings reveal that the love

Date received: 10/05/2025

Date Review: 17/10/2025

Date accepted: 19/10/2025

Date published: 21/03/2026

* Corresponding Author's E-mail:
m.ahmadikhah@cfu.ac.ir

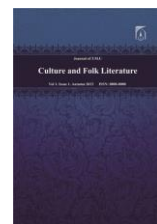
1. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature Education, Farhangian University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0002-2381-5208>

2. Master's Degree in Educational Psychology, Lecturer at Farhangian University of Ilam, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0001-9340-4538>



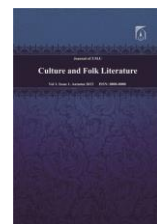


epic *Asli and Karam*, one of Azerbaijan's enduring legends in Iran, reflects deeply interwoven aspects of Iranian narrative identity—such as love, separation, reunion, and the death of lovers—alongside symbolic Shamanistic motifs including initiation, membership, journey, quest, natural and supernatural influences. These features provide valuable creative material for local performing arts and cinematic adaptations. The results highlight both the story's reliance on Iranian cultural identity and the persistence of ancient Shamanic symbols shaped by the environmental and biological culture of Turks and Azerbaijanis. This qualitative study employs Eliade's interpretive anthropological approach, drawing upon Sirus Qamari's narration of the *Asli and Karam* legend and utilizes library-based sources.

Keywords: Shamanism; Ashiq; Asli and Karam; symbol; Azerbaijan; Mircea Eliade; Sirous Ghamari.

Research background

Azerbaijani oral literature is full of love stories and legends, all of which are created, narrated, and performed by Ashiqs. Ashiqi art has been subject to various evaluations in various scientific articles, including comparisons with other legends, linguistics, and interdisciplinary studies with written fiction and dramatic literature. For example, Shirzad Tayefi, in collaboration with Younes Jafarloo and Hojjat Boodaghi, sought to identify and analyze narrative elements and explain their functions in an article titled "The Structure of the Story Asli and Karam based on Grimas's Narrative Pattern Objectives, questions, hypotheses" Or in the article "Study the Motivation of mysticism in different narratives of «Asli and Karam» in Iran and Turkey". Sakineh and Atekeh Rasmi have taken a mystical view of this story and in another article titled "The elements of Motif in the tale of Asli and Karam" the same authors examine the themes of the protagonist's birth, from love to the magical garment that causes



her death. However, in no scientific source has the original and complex system been examined and analyzed with a view to the ancient shamanistic rituals.

The aim of this research, with the approach of Eliade's interpretive anthropology, is to morphologically characterize the symbols of ancient shamanism in the original love story of Asli and Karam and to clarify its relationship with ancient shamanism in order to extract raw materials for artists in the field of performing arts and cinema to benefit analytically from them in local productions. By analyzing local symbols, we can answer the main question of this research, which is what relationship exists between ancient shamanism and the Azerbaijani native story of Asli and Karam.

The research hypothesis is that the symbols of shamanism have been repeated throughout history through current customs and traditions among the masses of people and have been intentionally or unintentionally infiltrated by native narrators, or ashigs, in the form of native stories, especially the original and simplified legends, and narrated to the masses.

The main discussion, Conclusion

Shamans, due to their asceticism and seclusion, were able to communicate with extraterrestrial forces, spirits, and demons. Since communication with spirits had to be done through intermediaries, music and dance were considered the best means of ecstasy. As human consciousness advanced, the belief in the relationship between shamans and spirits diminished, but the leadership, musicianship, and status of these individuals among the masses remained. Along with the Qam or shamans, the Turks have cultivated the Ozans, which have similarities to the behavior, actions, practices, and social function of shamans. She is a native Turkish musician who, playing an instrument, imitates and tells stories through movements, gestures,



and postures (Afshari-Asl and Fanaian, 2013, p. 114). Studies show that he is a musician who, with her ancient instrument, the "qopouz," is proficient in songwriting, composition, playing, singing, epic poetry, and lyrical singing, and at the level of internal discourse, is a pedagogue who embodies humanity, masculinity, chivalry, love, knowledge, and patriotism (Ahmadi, 2015, p. 15). While dependent on the narrative, structure, and themes of Iranian love stories, Azerbaijani love stories also have overt and covert shamanistic themes.

Among the main structural stages of this ritual that are evident in the "Asli and Karam" legend, we can mention initiation, membership, travel, animization of natural elements, supernatural identities, music, and dance, which are considered symbolic identities of the shamanistic religion. These symbols are it presents the main character of the story in the vocabulary of a hero/shaman/Ashiq.

References

- Ahmadi, A. (2015). An anthropological study on Ashiqi Azerbaijani songs and musical instrument for epic reading and playing; Safavid era to contemporary Iran. *Iranian Journal of Anthropology*, 12(20), 11-30.
- Afshari-Asl, I., Fanaeian, T. (2013). Theatrical capacities of Azerbaijani Ashiqs. *Iranian Journal of Actor*, 1(1), 107-122.

فصلنامه فرهنگ و ادبیات عامه

سال ۱۴، شماره ۶۷، بهار ۱۴۰۵

مقاله پژوهشی

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی

مهدی احمدی‌خواه*^۱، بهنام یاسمی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۱

چکیده

ضرب‌المثل‌ها به‌عنوان چکیده و خلاصهٔ باورها، رفتارها، الگو و سبک زندگی ملت‌ها می‌تواند ما را با تاریخ یا حتی گذشته‌های دور از دسترس اقوام، آشنا سازد و همچنین قادر است بین دنیای ما و جهان دوردست بشر گفت‌وگوهای برقرار کند. بر این اساس، پژوهش حاضر بر آن است تا با رویکرد توصیفی - تحلیلی و روش میدانی - کتابخانه‌ای به بررسی و تحلیل بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی بپردازد تا پاسخی مبتنی بر پژوهش برای سؤالات تحقیق بیابد. سؤالاتی چون: جایگاه کودک به‌عنوان عضو خانواده و شخصیت اجتماعی در فرهنگ و ادب عامهٔ کردزبانان

۱. استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسندهٔ مسئول).

* m.ahmadikhah@cfu.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0002-2381-5208>

۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، مدرس دانشگاه فرهنگیان ایلام، تهران، ایران.

<https://orcid.org/0000-0001-9340-4538>



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ایلامی چگونه بازنمایی شده است؟ نگرش کردزبانان ایلامی به تربیت و پرورش کودک در امثال و مثل‌نماهای محلی به چه صورت نمود یافته است؟ امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی با واژه یا مفهوم «کودک» تا چه اندازه بر ویژگی‌های جسمی، روانی و اجتماعی او تأکید دارند؟ از یافته‌های پژوهش آنست که در ضرب‌المثل‌های کردی ایلامی بیشتر بر روحيات کودکان تأکید شده است و سپس ساختار جسمی و فیزیولوژی او. همچنین، امثال کردی ایلامی بیش از آنکه صرفاً بازتاب آموزه‌های تربیتی باشند، حامل گفتمان فرهنگی و ارزش‌های مسلط جامعه‌اند که در آن کودک نماد تداوم نسل، هویت جمعی و باز تولید ارزش‌های فرهنگی محسوب می‌شود و دیگر اینکه بر اهمیت پرورش اخلاقی و روانی، دیده شدن و مشارکت کودک در خانواده تأکید شده است.

واژه‌های کلیدی: ضرب‌المثل، مثل‌نما، کردی ایلامی، کودک، بازنمایی فرهنگی.

۱. مقدمه

ادبیات کودک در معنای کلی طیف وسیعی از آثار شفاهی و مکتوب ملت‌ها را در برمی‌گیرد که خود به دو دسته تقسیم می‌شود: اول آثاری که دربارهٔ کودکان و خطاب به بزرگسالان (روان‌شناسی تربیتی کودکان، توصیه‌های دینی در پرورش کودک و بررسی نیازهای روحی، جسمی و اجتماعی او) است و دوم آثاری که مخاطب آن خود کودکان و صرفاً جهت ایجاد التذاذ، آگاهی و تعالی آنان خلق و تدوین شده است. بخش اول آثار یعنی؛ آفرینش‌های مرتبط با کودکان و خطاب به بزرگسالان که موضوع پژوهش حاضر است و متناظر بر کودک و جایگاه اوست، در اکثر جوامع و فرهنگ‌های مختلف، قدمتی چشمگیر و نمودی برجسته دارد. با تأمل و مطالعه در فرهنگ عامه و ادب شفاهی ملل دیده می‌شود که بخشی از آثار فرهنگی و ادبی خلق‌شده آن بر

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

کلیدواژه کودک و موضوع آن (جایگاه کودک، نیازها و روحیات کودک، پرورش و شخصیت او و...) مؤکد است. چون: ترانه‌ها، بازی‌ها، امثال، لالایی‌ها، باورها و آداب و رسوم.

ضرب‌المثل‌ها به‌عنوان بخش عمده و ارزنده ادبیات شفاهی در هر جامعه‌ای نمایانگر عقاید، آداب، رسوم و هنجارهای رایج آن هستند و بررسی دقیق آن‌ها می‌تواند ما را به درک عمیق‌تری از کیفیت فرهنگی آن جامعه برساند. این نمونه‌های زبانی غنی و بلاغی، مفاهیم اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی را به نسل‌های بعد به‌ویژه به کودکان، منتقل می‌کنند و در فرایند یادگیری هنجارهای جامعه نقشی مؤثر دارند. در تعریف مثل آورده‌اند که «مثل جمله‌ای کوتاه، رسا و اغلب آهنگین است که به صورت استعاره تمثیلیه برای بیان حجت یا به‌کارگیری اندرز، اغلب بدون تغییر لفظی شهرت یافته است» (پارسا، ۱۳۹۴، ص. ۸). از این رو می‌توان گفت استفاده از ضرب‌المثل‌ها در آموزش کودکان، موجب تقویت فهم مفاهیم اخلاقی، افزایش مهارت‌های زبانی و پرورش همدلی در آنان می‌شود و به آن‌ها کمک می‌کند تا رفتارهای مناسب را در موقعیت‌های گوناگون تشخیص دهند و با جامعه سازگار شوند.

در بررسی ادبیات عامه، تمایز میان «مثل» و «مثل‌نما» نیز اهمیت دارد. «مثل‌نما» عباراتی‌اند که از نظر ساخت و بیان به مثل شباهت دارند، اما هنوز به سطح تثبیت و تداول عمومی دست نیافته‌اند و گاه ماهیتی محاوره‌ای یا منطقه‌ای دارند. بنابراین «مثل‌نماها جملات کوتاه غیراستعاری و اغلب شیوایی هستند که به‌دلیل دارا بودن محتوای عام و کلی بر سر زبان‌ها افتاده و تاکنون به غلط آن‌ها را در ردیف امثال قرار داده‌اند، اما هیچ‌کدام به‌دلیل نداشتن وجه استعاری، مثل محسوب نمی‌شوند؛ به همین

دلیل بهتر است آن‌ها را مثل‌نما بنامیم. مثل‌نماها شامل کنایات، اصطلاحات، حکمت عامه و اندرزهای رایج اند» (پارسا، ۱۳۸۴، ص. ۱۰).

بررسی هر دو دسته در این پژوهش ضروری است، زیرا برخی از ساختارهای زبانی مورد مطالعه در وضعیتی واسط قرار دارند و اگر آن‌ها را صرفاً «مثل» فرض کنیم، بازنمایی‌های نوظهور یا محلی نادیده گرفته می‌شود. بنابراین، در تحلیل پیش‌رو هر دو گونه مورد توجه قرار گرفته‌اند تا تصویری جامع‌تر از نگرش فرهنگی کردزبانان ایلامی نسبت به کودک ارائه شود.

بر این اساس، پژوهش حاضر «بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی» برآنست تا با تأکید بر احوالات کودک و جایگاهش به مطالعه امثال کردی ایلامی بپردازد تا پاسخی متقن و علمی برای سؤالات زیر بیابد:

۱. کودک به‌عنوان یک عضو خانواده و شخصیت اجتماعی در فرهنگ و ادب سنتی کردزبانان ایلامی تا چه اندازه مورد توجه بوده است؟
۲. نگاه کردزبانان ایلامی به تربیت کودک، جایگاه اجتماعی و آینده او چگونه بوده است؟
۳. امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی با واژه یا مفهوم «کودک» تا چه اندازه بر ویژگی‌های جسمی، روانی و اجتماعی او تأکید دارند؟

۲. پیشینه پژوهش

در زمینه کودک و ادبیات شفاهی به‌ویژه جلوه‌های کودک و کودکی در ضرب‌المثل‌ها پژوهش‌هایی معدود و البته ارزشمندی در زبان فارسی و دیگر گویش‌های ایرانی انجام گرفته است که به شرح زیر است:

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

– مقاله «تحلیل روان‌شناختی رابطه والد فرزندی در ضرب‌المثل‌های فارسی ایرانی» اثر مونا چراغی، منتشرشده در مجله خانواده‌پژوهی (۱۳۹۷). نویسنده در این پژوهش رابطه فرزند و والد را در یازده مقوله دسته‌بندی کرده است که پس از تحلیل ضرب‌المثل‌ها به نتایجی دست یافته است چون: دشواری‌های والدگری آنقدر زیاد است که باعث می‌شود فرزندان همیشه نسبت به والدین احساس دین و حتی گناه داشته باشند. همچنین در امثال فارسی جایگاه مادر برای فرزند برتر از جایگاه پدر توصیف شده است که در خانواده سنتی این امر کمک زیادی به ارتقای جایگاه زنان در هرم قدرت خانواده می‌کرده است.

– مقاله «واکاوی جهان کودکی و نوجوانی در ضرب‌المثل‌های فارسی با تأکید بر سازوکارهای قدرت» اثر معصومه شهری ناصری ارائه‌شده در کنفرانس بین‌المللی مطالعات زبان، ادبیات و فرهنگ (۱۳۹۷). نویسنده پس از بررسی امثال فارسی از منظر قدرت و قدرت‌طلبی جنسیتی به تحلیلی دست یافته است که بدین شرح است؛ تسری جریان قدرت در محورهای زبان، طبقه و جنس، ایدیولوژی‌های حاکم و روابط پنهان قدرت بر اثر کاربرد مستمر در زبان را طبیعی و پذیرفتنی جلوه می‌دهد.

– مقاله «بازتاب زندگی کودکان در ادبیات شفاهی ایران» اثر علی آئی‌زاده و علی تفکری منتشرشده در مجله مطالعات سبک زندگی (۱۳۹۳). نویسندگان در این مقاله به بازتاب زندگی کودکان در ادبیات شفاهی (لالایی، متل، چیستان و ناز و نوازش‌ها) منهای ضرب‌المثل‌ها پرداخته است. از مهم‌ترین نتایجی که در این مقاله حاصل آمده این است که این بخش از ادبیات، حاوی بسیاری از مسائل جامعه‌شناختی است و قالب کودکانه آن بهانه و دستاویزی برای بازگویی ژرف‌ترین مسائل و موضوعات اجتماعی است.

- پایان‌نامه کارشناسی ارشد «مفهوم کودک و کودکی در ضرب‌المثل‌های بلوچی» اثر زهرا سپاهی سیب از دانشگاه پیام نور یزد، نویسنده جایگاه کودک و کودکی را در ضرب‌المثل‌های بلوچی با رویکرد توصیفی - تحلیلی مورد بررسی و ارزیابی قرار داده است که یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، با وجود آنکه جامعه بلوچی جامعه‌ای سنتی است و نسبت به دیگر جوامع قومیتی ایران کم‌تر تحول یافته است، اما مفاهیم کودک و کودکی جایگاهی برجسته در میان مردمان بلوچ دارد و بیشتر مسائل اساسی درباره کودک و کودکان که امروزه مورد توجه دست‌اندرکاران مسائل تربیتی است در این ضرب‌المثل‌ها انعکاس یافته است.

- مقاله «تعلیم و تربیت کودکان در آیین ضرب‌المثل‌ها» اثر مریم بلوچ‌زاده و معصومه میرزایی ارائه‌شده در دومین همایش ملی بررسی ادبیات بومی ایران زمین (۱۳۹۶).

- مقاله «بررسی ادبیات شفاهی کودک و نوجوان در کرمانشاه» اثر یوسف رحمتی مستخرج از پایان‌نامه ارشد به همین عنوان در ششمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه زبان و ادبیات ایران (۱۳۹۹) ارائه شده است. نویسنده در این پژوهش به بررسی و مطالعه لالایی‌ها، چیستان و داستان‌های کردی شهرستان کرمانشاه پرداخته است که نتایج کارکردی نیز دربر داشته است. چون آگاه ساختن کودک از ارزش والایش نزد پدر و مادر، تربیت صحیح کودک به‌منظور احترام به والدین و در عصر حاضر آگاهی دادن به کودک و نوجوان درمورد زندگی، رفتار، تربیت و ارزش کودک و نوجوان در زمان‌های قدیم، مقایسه کودک امروز و دیروز.

دیگر مقاله «تعلیم و تربیت در ضرب‌المثل‌های عربی خوزستان» اثر طارق سلامات و منتشرشده در مجله مطالعات افکار عمومی (۱۳۹۴). نویسنده از بررسی و تحلیل موضوع به این نتایج دست یافته است که ضرب‌المثل‌های عربی خوزستان حاوی نکات

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

تعلیمی و تربیتی است. همچون: اتحاد و هم‌بستگی، تأثیر رفتار والدین بر تربیت فرزندان، شناخت جایگاه خود و دیگران، دعوت به صبر و شکیبایی، مکافات عمل، کار و تلاش، بخشش، احتیاط، توکل به خداوند، دوری از حسد و مشورت کردن.

همان‌گونه که پیش‌تر ذکر شد، پژوهش‌های انجام‌شده در این مقوله بسیار محدود هستند و از بررسی آن‌ها چنین برمی‌آید که در ارتباط با موضوع «بررسی جایگاه کودک و جنبه‌های تربیتی او در مثل‌های کردی ایلامی» تاکنون پژوهشی انجام نگرفته و این خود مؤید تازگی و اهمیت پژوهش حاضر است.

۳. روش تحقیق

این پژوهش به روش میدانی و از طریق مصاحبه با ۴۶ نفر از کردزبانان ایلامی در رده‌های سنی بین ۳۰ تا ۵۰ سال انجام پذیرفته است. نویسندگان در این مصاحبه‌ها با طرح سؤالات نیمه‌ساختارمند که از قبل به طرح آن اقدام کرده و مصاحبه‌شوندگان به آن‌ها پاسخ داده‌اند، ابتدا ۸۰ ضرب‌المثل کردی را ضبط نموده، ضمن بررسی و تحلیل و به فراخور پژوهش تعداد ۴۳ ضرب‌المثل و مثل‌نما را در سه بخش: ۱. امثال مرتبط با رشد جسمی و فیزیولوژی کودک، ۲. امثال مرتبط با روحيات و روان کودک، ۳. امثال مرتبط با ارزندگی و جایگاه اجتماعی کودک، دسته‌بندی کرده است. لازم به ذکر است که بخش نظری تحقیق با مراجعه به کتابخانه و استفاده از کتب و مقالات مربوط به ضرب‌المثل‌های کردی فراهم آمده است و همچنین برای روایی تحقیق، داده‌های نهایی با شکل ضبط شده و مکتوب آن‌ها در کتب فرهنگ و ادب عامه کردی ایلام چون: *کلهرنامه* (بخش امثال) اثر ناهید محمدی و *ضرب‌المثل‌های ایلام* اثر علی محمد سهراب‌نژاد مطابقت داده شده‌اند.

۴. بحث و بررسی

کودک، جایگاه ارزنده و رشدشناختی او همواره از دو منظر روانی - اجتماعی و شناختی مورد توجه روان‌شناسان بوده است و این امر به‌عنوان یکی از مهم‌ترین رسالت‌های خانواده و جامعه قلمداد می‌شود. منظور از جنبه روانی - اجتماعی، تمامی عواملی است که کودک از محیط پیرامون خود دریافت می‌کند و شامل خانواده، نهادهای آموزشی و نظام‌های پرورشی می‌شود؛ در حالی که جنبه شناختی، رشد خودبه‌خودی کودک را دربر می‌گیرد که صرفاً با گذر زمان و تجربه رخ می‌دهد (سیف، ۱۳۹۵، ص. ۸۵). این فرایند رشد در جوامع سنتی و در ادوار مختلف تاریخی، بسته به شرایط فرهنگی و اجتماعی، نمودهای متفاوتی داشته و همواره مورد توجه بوده است. از این‌رو، پژوهش حاضر کوشیده است با بهره‌گیری از ضرب‌المثل‌های کردی ایلامی نشان دهد که زاگرس‌نشینان ایلامی در گذشته چه نگاهی به تربیت کودک، جایگاه او، سلامت جسمانی و رشد شناختی‌اش داشته‌اند و سبک تربیتی آنان چگونه در قالب امثال و مثل‌نماهای محلی بازتاب یافته است. بر این اساس، داده‌های نهایی این پژوهش در سه بخش تحلیل شده‌اند: (۱) امثال مرتبط با رشد جسمی و فیزیولوژیکی کودک، (۲) امثال مرتبط با روحيات و روان کودک (۳) امثال مرتبط با ارزندگی و جایگاه اجتماعی کودک.

۴ - ۱. امثال مرتبط با رشد جسمی و فیزیولوژیکی کودک

مطالعه امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی نشان می‌دهد که برخی از این امثال به‌طور ویژه بر رشد بدنی و فیزیولوژیکی کودکان متمرکز هستند و ضمن توصیف ویژگی‌های

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

طبیعی کودکان، بزرگسالان را به درک تفاوت‌های جسمی میان پسران و دختران ترغیب می‌کنند. در ادامه، نمونه‌هایی از این امثال مورد بررسی و تحلیل دقیق قرار می‌گیرند.

- دۆهت جۆهس، کوپ گهنمه.

düat jüas, koř ganema.

برگردان: دختر مثل جو می‌ماند و پسر مثل گندم (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۸).

مثال فوق، نه تنها بازتاب‌دهنده تفاوت‌های جسمی کودکان براساس جنسیت است، بلکه نشان‌دهنده سرعت رشد بدنی و جسمانی دختران نسبت به پسران در سنین ابتدایی است. کردزبانان ایلامی با مشاهده این ویژگی طبیعی، آن را در قالب یک تشبیه زیبا و ماندگار به جو و گندم تبدیل کرده‌اند که در تأیید آن می‌توان اشاره کرد به: «والا و همکاران در سال ۲۰۱۵ بیان کردند که بین جنسیت و تأخیر تکاملی در حیطة حرکات ظریف و حل مسئله در ۴ ماهگی و حیطة شخصی اجتماعی در ۶ ماهگی ارتباط معناداری وجود دارد و پسران در همه حیطة‌ها امتیاز کم‌تری به دست آوردند. همچنین کولز و همکاران در سال ۲۰۱۱ بیان کردند که در میان کودکان جنسیت بر رشد حرکتی تأثیر می‌گذارد. لین و همکاران در مطالعه خود در سال ۲۰۰۹ بیان داشتند که تأخیر تکاملی در پسرها ۲ برابر بیشتر از دخترهاست. در پسران به‌طور درخور توجهی نرخ تأخیر تکاملی در مقایسه با دیگر مطالعات جنسیتی بیشتر است» (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۶، ص. ۳۴۰).

در نمونه زیر نیز همین مضمون به بیانی دیگر آمده است:

- کوپ شهوئ چنه گهنمی گهورا بوود، دۆهت چنه جۆه‌یگ.

koř řawê čena ganemê gavra bud, düat č ena jüaê.

برگردان: فرزند پسر هر شب به اندازه یک گندم و دختر به اندازه یک جو رشد می‌کند (مصاحبه: همتی، د).

عبارت فوق، مشابه مثال پیشین، پسر را به «گندم» و دختر را به «جو» تشبیه کرده و مقایسه کرده است.

همچنین شاهد زیر تأکیدی دیگر بر رشد سریع و زودرس دختران نسبت به پسران است که به صورت اغراق‌آمیز و طنزگونه بیان شده است:

- دۆهت نۆشنی تا چلگ نه‌مرم که‌فمه هۆر جهاز.

düat ?üşêg: tâ ê eleg namrm kafema hüre jehâz.

برگردان: دختر می‌گوید: آگه تا چهلمین روز تولدم نمی‌رم، سریع تدارک جهاز

عروسی‌ام را می‌بینم (همان).

- مامروو منأل کی پای به‌سی؟

mâmer - o - menâł ki pâÿ basê?

برگردان: چه کسی پای مرغ و بچه را می‌بندد؟ (محمدی، ۱۳۹۱: ۲۴۰).

نمونه بالا اشاره‌ای ظریف و عمیق به ویژگی پرتحرکی و میل طبیعی کودکان به حرکت و آزادی جسمانی دارد. در این مثل، کودک با «مرغ» مقایسه شده است؛ هر دو موجودی فعال، بی‌قرار و پرجنب‌وجوش‌اند و نمی‌توان آنان را در قید و بند نگه داشت. از دیدگاه روان‌شناسی تربیتی، این مثل بیانگر درک فرهنگی از نیاز غریزی کودک به بازی، تحرک و اکتشاف محیط پیرامون است که بخش مهمی از رشد جسمانی و شناختی او را تشکیل می‌دهد. چنان که آورده‌اند: «با ایجاد امکانات و تجهیزات مناسب برای کودکان می‌توان به آن‌ها فرصت داد، تجارب حرکتی خود را غنی‌تر کنند تا بتوانند رشد حرکتی غنی‌تری داشته باشند» (کوثری و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۱).

بدان معنا که محدودسازی بیش از حد کودک در حرکت، مانع رشد طبیعی و سلامت

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار
روانی و بدنی او می‌شود. بنابراین، می‌توان آن را تأکیدی فرهنگی بر اصل «آزادی
کنترل‌شده» در تربیت کودک دانست.

- جۆجگ دۆما لان.

jüjeg düma lân.

برگردان: آخرین جوجه‌ای که از تخم بیرون می‌آید (سهراب‌نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۸۶).
مثل‌نمای فوق، در توصیف کودکان نحیف، لاغر و ضعیف‌تر از هم‌سالان خود به‌کار
می‌رود و می‌تواند بنا بر بافت گفتار، هم بار تحقیرآمیز و هم بار عاطفی و محبت‌آمیز
داشته باشد. گاه استفاده از چنین تعبیرهایی می‌تواند احساس شفقت و مراقبت بیشتر
نسبت به کودک ضعیف‌تر را برانگیزد و گاه در قالب طعنه یا شوخی، نوعی فشار
اجتماعی برای تقویت و توانمندسازی کودک را القا کند. بنابراین، هم بر ضرورت توجه
به نیازهای جسمی و تغذیه‌ای کودکان نحیف دلالت دارد و هم به حساسیت زبان در
شکل‌دهی به احساس ارزشمندی کودک اشاره می‌کند.

- گووشت منال ها تاچه.

gušt - e - menâf hâ tâqê a.

برگردان: گوشت بدن کودک (نوزاد) روی تاچه است؛ یعنی چاق شدن کودک زیاد
طول نمی‌کشد (مصاحبه: اله نظری، س).
مثل فوق در واقع نوعی تسلی و آرامش خاطر به والدین و بزرگ‌ترها می‌دهد و
آن‌ها را از نگرانی‌های بیش از حد درباره‌ی لاغری، کوتاهی قد یا ضعف ظاهری کودک
بازمی‌دارد. مطالعات رشد نوزادان نشان می‌دهد که: «در چند ماه اول زندگی، {ساختار
جسمی} نوزاد هماهنگی مغز و بدن و کنترل اساسی عضلات لازم برای مهارت‌های
حرکتی درشت و ظریف را توسعه می‌دهد. با این حال، هنگامی که این پایه تنظیم شد،
رشد فیزیکی به سرعت به جلو حرکت می‌کند» (غلامزاد، ۱۴۰۲، ص. ۴).

- جوجگ وه دهو منال وه خهو.

jüjeg va daw menâf va xaw.

برگردان: جوجه با دويدن و کودک با خوابیدن رشد می‌کنند (مصاحبه: مرادی نصاری، م).

این مثل با نگاهی تجربه‌محور و مبتنی بر مشاهده‌های زیستی به نیازهای طبیعی و جسمانی دوران کودکی اشاره دارد. در باور مردمان کردزبان، همان‌گونه که جوجه با تحرک و دويدن رشد و قوت می‌گیرد، کودک نیز برای رشد بدنی و ذهنی خود به خواب کافی نیاز دارد. در واقع، این گزاره نوعی درک مردمی از مفهوم علمی رشد است که امروز نیز در روان‌شناسی رشد و فیزیولوژی کودک تأیید می‌شود؛ چراکه خواب در کودکان با ترشح هورمون رشد، تثبیت حافظه و تقویت سیستم ایمنی ارتباط مستقیم دارد. بر اساس گزارش دانشگاه علوم پزشکی شیراز (۱۴۰۲) بین ۱۱ تا ۱۴ ساعت خواب برای رشد کودکان نوپای ۱ تا ۳ ساله توصیه شده است.

- منال نوشی نهر باوگ و دانگم بزنانن چو دگان درارم کفن نرام سینن.

menâf ?üşêg: ?ar bâwg. - o - dâf eg bezânen ç û degân derârem kafen
?f âm sênen

برگردان: کودک می‌گوید: اگر پدر و مادرم بدانند که با چه غذایی دندان در می‌آورم، سریع برایم پارچه کفن فراهم می‌کنند (مصاحبه: بهرامی، ر).

این مثل تصویری اغراق‌آمیز و شاعرانه از درد و رنج جسمی کودکان در مرحله دندان درآوردن ارائه می‌دهد و درعین‌حال، جنبه‌ای عاطفی و همدلانه نسبت به کودک دارد که بیانگر شدت درد و بی‌تابی کودک در این دوران حساس رشد است. همچنین توجه والدین را به مراقبت و نوازش بیشتر او جلب می‌نماید.

- منال وه لیخه‌روو خوهی بازی کهی

menâf va lixaru xvaÿ bâzi kay.

برگردان: بچه خردسال با روده خودش بازی می‌کند (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۲۳۵).

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

در این مثل، درک سطحی و ناپختگی شناختی کودک، محور اصلی معناست. کردزبانان ایلامی با بیانی استعاری و طنزآمیز، به این نکته اشاره دارند که کودک هنوز به مرحله تمایز میان درد و لذت، آسیب و بازی نرسیده است؛ به‌گونه‌ای که حتی با عضوی از بدن خود - که نماد حساسیت و درد است - به بازی می‌پردازد. این تعبیر، بازتابی از مرحله پیش‌عقلانی رشد ذهنی کودک است که در آن، رفتارها بیشتر از سر‌گریزه و کنجکاوی طبیعی انجام می‌شوند تا بر مبنای فهم.

- کور وه قهئ جهریائ، دوهت وه تیه‌تگ تاشیائ.

koŕ va qaÿ jaryâÿ, düat va têateg tâşeyâÿ.

برگردان: نشان غیرت پسر به کمر باریک و کمر بند محکم بسته و ارزندگی دختر نیز کمر باریک و تن‌پرور نبودنش است (مصاحبه: بهرامی، ر).

این مثل، ساختار فیزیکی و بدنی کودکان را معیاری برای ارزندگی و شایستگی آن‌ها در نظر می‌گیرد. در این نگاه فرهنگی، کمر باریک و بدنی متناسب برای پسران نشانه غیرت، توانمندی و شجاعت است و برای دختران، کمر باریک و بدن سالم و فعال، نشانه ارزشمندی و توانایی طبیعی آنان محسوب می‌شود. بالعکس، فربگی و تن‌پروری کودک به‌عنوان نشانه بی‌غیرتی، کم‌تحرکی و ضعف در نقش‌های اجتماعی آینده تلقی می‌شود.

۲-۴. امثال مرتبط با روحيات و روان کودک

والدین و اطرافیان با نوع رفتار، انتظارات و نحوه تعامل خود با فرزندان، نقش مهمی در تعیین جایگاه آنان دارند. حمایت عاطفی، تشویق و آموزش مهارت‌های اجتماعی از جمله عوامل مؤثر هستند که می‌توانند حس ارزشمندی و اعتماد به نفس کودک را تقویت کنند، چراکه خانواده محیطی است که کودک از طریق آن مفاهیم اولیه دربارهٔ

خود و دیگران را یاد می‌گیرد. در این بخش به مطالعه و تحلیل امثالی می‌پردازیم که بر روحيات و جنبه‌های روانی کودک استوار است و تأکید دارد.

- قسیه یا له شیت نه‌زندهو یا له منال.

quesya yâ la šêt až naw yâ la menâf .

برگردان: سخن راست را باید از کودک یا دیوانه شنید (محمدی، ۱۳۹۱، ص.

۲۰۹).

این نمونه نشان می‌دهد که کودکان به دلیل سادگی، بی‌ریایی و فقدان مصلحت‌اندیشی پیچیده، غالباً حقیقت را به صورت مستقیم بیان می‌کنند و می‌توانند آینه‌ای صادق برای بزرگ‌ترها و جامعه باشند. بیانگر آن است که جامعه‌ی کردی ایلامی قدرت و اهمیت بی‌ریایی و صداقت کودکانه را در شکل‌دهی به اخلاق و رفتار جمعی می‌شناسد و آن را به‌عنوان یک منبع آموزشی و تربیتی می‌ستاید.

- نه‌دهو دوهت ها دانگ.

?adaw düat hâ dâf g.

برگردان: ادب دختر از مادرش است (همان، ص. ۱۴۲).

این مثل نشان می‌دهد که دختران ویژگی‌ها، رفتارها و هنجارهای اجتماعی و اخلاقی خود را از مادران یاد می‌گیرند و پرورش ادب و ارزش‌های رفتاری در کودک به‌طور مستقیم وابسته به رفتار و منش مادر است. از منظر روان‌شناسی تربیتی، این مثل به‌عنوان یک تلنگر فرهنگی برای مادران عمل می‌کند که برای تربیت صحیح و رشد اخلاقی فرزند، ابتدا باید رفتار، گفتار و نگرش‌های خود را اصلاح کنند تا الگویی شایسته ارائه دهند. «کمپل در تحقیقی که بر روی دختران ۱۵ - ۱۶ ساله انجام داده، نشان داده است که متغیرهای مختلف خانوادگی به‌ویژه فقدان مادر یا صمیمیت مادران، عاملی قوی در پیدایش بزهکاری در دختران نوجوان و جوان به حساب می‌آید» (پوریوسفی و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۱۷۴).

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

همچنین در شاهد زیر بر این مفهوم تأکید شده است:

- دالنگ بۆن و دۆهت بخواز.

dâl g bün - o - düat bexwâz.

برگردان: مادر را ببین و با دخترش ازدواج کن (سهراب‌نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۷۹).
در این مثل به تأثیر مستقیم محیط خانوادگی و خویشاوندی بر شکل‌گیری شخصیت و انتخاب‌های آینده کودک اشاره شده است، چراکه رفتار، منش و ویژگی‌های مادر به عنوان الگویی برای دختر، نقش مهمی در ارزیابی و قضاوت جامعه درباره او و آینده‌اش دارد.

در عبارت زیر نیز به گونه‌ای بر این مفهوم تأکید شده است:

- گهورای کەس نەمری.

gawrâj kas namrê.

برگردان: بزرگ‌تر هیچ کس نمیرد (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۲۲۰).
این مثل نقش کنترل اجتماعی و تربیتی والدین و بزرگ‌ترها را در شکل‌دهی رفتار کودک نشان می‌دهد و هدف آن تقویت احترام، پیروی از قواعد اجتماعی و پرورش حس مسئولیت‌پذیری در مواجهه با سلسله‌مراتب خانوادگی و اجتماعی است. بدین ترتیب، کودک می‌آموزد که رفتار ناپسند و بی‌ادبانه در حضور یا غیاب بزرگ‌ترها پیامد دارد و جامعه فرهنگی از این طریق حد و مرزهای رفتاری و اهمیت ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی را به او یادآوری می‌شود.

همچنین در نمونه زیر:

- کەوش پینشت پا گری، دۆهته خوو دادا گری.

kawš pêšt - e - pâ gerê, düata xuwe dâ gerê.

برگردان: کفش تازه پشت پای آدم را می‌گیرد و دختر کوچک نیز خوی مادرش را

(همان، ص. ۲۱۰).

این مثل ناظر بر تأثیر عمیق و طبیعی الگوگیری کودک از رفتار و خوی بزرگ‌ترها، به‌ویژه مادر است. همان‌طور که کفش نو در ابتدا باعث فشار و محدودیت می‌شود، کودک نیز به دلیل وابستگی و نزدیکی به مادر، رفتارها، عادات و روحیات او را تقلید و بازتولید می‌کند.

- کور یا نهو خالوو کهئ یا نهو مهموو.

koŕ yâ aw xâŭ u kay yâ aw mamu.

برگردان: پسر یا به داییش می‌رود یا عمو (همان، ص. ۲۱۱).

در نگاه نخست، عبارت فوق، ممکن است صرفاً بیانگر بعد ژنتیکی و ارثی کودک تلقی شود، اما در واقع تأکید اصلی بر الگوپذیری کودک از رفتار و اخلاقیات دایی یا عمویش است، یعنی کودک بیشتر از آن بزرگ‌ترهایی یاد می‌گیرد که با او در تعامل مستقیم و مستمر هستند. همچنین بیانگر آن است که بزرگ‌ترها، به‌ویژه والدین و خویشاوندان نزدیک، برای پرورش صحیح فرزندان باید شیوه‌های رفتاری و گفتاری خود را بازنگری و اصلاح کنند تا محیطی حمایتی و الگودار برای رشد روانی و اخلاقی کودک فراهم سازند.

و دیگر:

- منال وه دهم خاون نورئ.

menâŭ va dam xâwen nuŕ ê.

برگردان: کودک به نظر پدر و مادرش توجه می‌کند (مصاحبه: سعیدی، س).

بیانگر این واقعیت روان‌شناختی است که رفتار و گفتار کودک تا حد زیادی تابع تأیید یا رد والدین است. اگر والدین رفتار کودک را مورد تأیید قرار دهند، کودک آن را تکرار می‌کند و اگر رفتار ناپسند باشد و والدین آن را رد کنند، کودک از ادامه آن صرف‌نظر می‌کند. از منظر تربیتی، این مثل بر اهمیت واکنش به موقع و مناسب والدین

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

در برابر رفتارهای مثبت و منفی کودک تأکید دارد و نشان می‌دهد که بزرگ‌ترها نباید در برابر رفتار ناپسند فرزند منفعل باشند و نباید از آن حمایت نابجا کنند.

دوّهت وه بی کهس هار بوو، کوپ وه بی کهس ژار بوو.

düat va bê kas hr bud, ko' va bê kas ž âr bud.

برگردان: دختر بدون کس و بزرگ‌تر بی‌بند و بار می‌شود و پسر بی‌کس تحقیر و

خوار (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۷).

بیانگر اهمیت نظارت و هدایت بزرگ‌ترها بر رفتار و رشد کودکان است. این مثل به والدین و سرپرستان هشدار می‌دهد که اگر فرزند بدون مراقبت و راهنمایی بزرگ شود، آسیب‌پذیر خواهد بود. دختر ممکن است در رفتار و اخلاق دچار بی‌انضباطی و بی‌بندوباری شود و پسر ممکن است تحقیر و خوار شود و جایگاه اجتماعی و روانی‌اش آسیب ببیند. «چنانچه کسب هویت در دوره نوجوانی به هر دلیلی به تأخیر بیفتد، آنگاه نوجوان در دوره جوانی سعی می‌کند که با کسب هویتی تازه، چارچوب، هدف و خط مشی زندگی را مشخص کند که اگر رفتارهای متعادل جامعه سازنده و اخلاقی باشد، موجب شکوفایی او و در غیر این صورت موجب انحراف او می‌گردد» (پوریوسفی و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۱۷۱).

- سه‌گ را خاتر ماخاون دووسی دیرن.

sag ?f â xâter _ e _ mâf xâwen dusê dêrn.

برگردان: سگ را به خاطر صاحبش دوست دارند (سهراب‌نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۱۲۴). این مثل بیانگر آن است که حرمت گذاشتن مردم به کودکان به خاطر حرمت و احترام پدر و مادرش است نه صرفاً به خاطر خود کودک. این بدان معناست که به فرزندان گوشزد کند که ارزش و قدر تو بسته به هویت خانوادگی و جایگاه اجتماعی

اولیای توست و فرزند بدون خانواده و شناسه خانوادگی نمی‌تواند جایگاه موجهی حاصل آورد.

- وه بوونه ئ منالان، بکهن چگالان.

va bunay menâŧ ân, bekan ç gâŧ ân.

برگردان: به بهانه کودکان، بزرگ‌ترها هم سرگرم بازی شوند (محمدی، ۱۳۹۱، ص.

۲۴۹).

بازتاب‌دهنده تعامل مثبت و بازی‌محور بین کودکان و بزرگ‌ترهاست. این مثل نشان می‌دهد که کودک می‌تواند فضای شادی و بازی را برای خود و محیط پیرامونش ایجاد کند و بزرگ‌ترها نیز با همراهی و مشارکت، فرصت تجربه‌های اجتماعی، هیجانی و شناختی او را تقویت کنند. از منظر روان‌شناسی تربیتی «یکی از راه‌های پرورش شخصیت کودکان، شرکت بزرگسالان در بازی‌های آنهاست. با هم‌بازی شدن با کودکان می‌توانیم دنیا را از دریچه و زاویه‌ای که او می‌بیند، ببینیم و درک کنیم و بدین ترتیب با کودک هم‌دلی کنیم» (بروش و عبدالهی موحد، ۱۴۰۱، ص. ۲).

- تا باوگ و دالگ چینه قازی منالیل چینه بازی.

tâ bâwg - o - dâŧ g ç ina qâzi menâŧ ayl ç ina bâzi.

برگردان: تا پدر و مادر برای شکایت نزد قاضی رفتند، بچه‌ها دوباره شروع به بازی

کردند (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۱۵۹).

در شاهد فوق، علاوه بر بازنمایی روحیه نشاط و تمرکز کودک بر لحظه حاضر، هشداری نیز به بزرگ‌ترها ارائه می‌دهد که زیاد در دعوایها و اختلافات میان کودکان دخالت نکنند، زیرا قهر و آشتی کودکان معمولاً کوتاه‌مدت و ناپایدار است و نمی‌توان آن را مبنای قضاوت یا تصمیم‌گیری جدی قرار داد. به این ترتیب، مثل نشان می‌دهد که جامعه کردی ضمن شناخت ویژگی‌های روانی طبیعی کودک، تعادل و حمایت

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار
بزرگ‌ترها در ایجاد محیط سالم و پایدار برای رشد هیجانی و اجتماعی آنان را نیز مورد
توجه قرار داده است.

- کورِ خاس ناو درارئ، کورِ گهن نان.

koř e xâs nâw derârê, koř e gan nân.

برگردان: پسر خوب نام‌آور می‌شود و پسر بد نان‌آور (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۲۱۳).
مفهوم کلی نمونه فوق، بیانگر باور فرهنگی ایلامی است که حتی در شرایط زندگی
پرمشقت و فقر، بر ارزش نام‌آوری و شایستگی اخلاقی فرزند نسبت به دست‌یابی
صرف به امکانات مادی تأکید داشته‌اند. مفهوم کلی این مثل نشان می‌دهد که هر
کودک، چه خوب و چه بد، در بزرگ‌سالی ثمری خواهد داشت؛ یکی با نام نیک و
دیگری با تأمین نیازهای مادی (نان‌آوری). اما نکته قابل توجه این است که کردزبانان،
مانند سعدی شیرازی، میراث و نام نیکو را بر ثروت و مال ترجیح می‌دهند و این
نشان‌دهنده یک گفتمان فرهنگی دیرین و غنی است که ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی
را بر مادیات ترجیح می‌دهد.

همچنین آنان معتقدند که:

کورِ نه‌مرئ گهن نیه‌ود.

koř namrê gan nyawd.

برگردان: پسر فقط نمیرد، مضر و بد نمی‌گردد (مصاحبه: همتی، د).
این نمونه بازتاب‌دهنده نگرش مثبت و محافظت‌گرانه جامعه نسبت به کودک پسر
است، زیرا باور عمومی این است که پسران در بزرگ‌سالی یا نام‌آور خواهند شد یا
نان‌آور. هر چند که تجربه نشان داده است، برخی از فرزندان، چه پسر و چه دختر،
نه تنها به موفقیت و شایستگی پیش‌بینی‌شده دست نیافته‌اند، بلکه گاهی موجب
سرافکندگی و شرمساری خانواده و حتی جامعه شده‌اند.

- کور خاس مال نرا چوهیه؟ کور گهن مال نرا چوهیه؟

koř e xâs mâł ?ř â ê waya , koř e gan mâł ?ř â ê waya.

برگردان: برای پسر خوب و باغیرت ارث به چه کار آید و برای پسر بد بی غیرت

ارث به چه کار آید (سهراب نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۱۴۴).

این مثل نشان می‌دهد که صرف داشتن منابع یا امکانات (مثل ارث) بدون پرورش روحیات مثبت، غیرت، شجاعت و مسئولیت‌پذیری، ارزشی ندارد. بدین ترتیب، جامعه ایلامی از طریق امثال، به کودکان و والدین هشدار می‌دهد که تربیت اخلاقی و روانی فرزند از هر ثروتی با ارزش‌تر است و شخصیت کودک تعیین‌کننده کیفیت بهره‌مندی او در آینده است.

- تا زارو نه‌گریوئ، دانگ شیر وهئ نیهئ.

tâ zâru nagirê dâł eg šir va pê nyay.

برگردان: تا کودک گریه نکند مادر به او شیر نمی‌دهد (همان، ص. ۷۸).

مثل مذکور بیانگر اصل تلاش و فعال بودن کودک برای دستیابی به خواسته‌ها و نیازهای خود است. در این مثل، گریه کودک نماد ابراز نیاز و نشان دادن تلاش اولیه برای رسیدن به هدف است و پیام آن این است که کودک باید حداقل اقدامی برای تحقق آرزوها و نیازهای خود انجام دهد. این مثل به کودکان و همچنین بزرگ‌ترها یادآوری می‌کند که انفعال و انتظار منفعلانه، مانع تحقق اهداف و نیازهاست و پرورش روحیه فعال و مشارکت‌جو در کودک، برای رشد روانی، انگیزش و یادگیری مسئله‌محور ضروری است.

- منال سفدهس.

menâł sft as.

برگردان: کودک سفله است (مصاحبه: همتی، د).

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

مثل‌نمای فوق‌نه‌تنها به محدودیت‌ها و ناپختگی رفتاری و روانی کودک اشاره دارد، بلکه تلنگری برای بزرگ‌ترها نیز محسوب می‌شود که برای جلب رضایت فرزندان، نباید خود را به هر زحمتی بیندازند و تمام منابع جسمی و روانی خود را فدای رفاه آنان کنند.

- مه‌لوچگ بخوه و مه‌جیکن.

malüç eg bexoaw majiken.

برگردان: ای گنجشک، بور و جیک‌جیک مکن (سهراب‌نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۱۵۹).
نمونه بالا بازتاب‌دهنده آموزش کنترل هیجانات و رفتارهای مزاحم در کودکان است. این مثل زمانی گفته می‌شود که کودک هنگام دریافت بخشش، غذا یا امتیازی اعتراض نماید یا سخنی نامربوط و نابجا بیان کند. بنابراین، ابزاری برای پرورش خویشنداری، رعایت ادب و هماهنگی با هنجارهای اجتماعی و خانوادگی به‌شمار می‌رود.

- هه‌رکه تورییا به‌شی خوریا.

harka turya bašê xveryâ.

برگردان: هرکس قهر کرد، سهمش خورده می‌شود (همان، ص. ۱۷۹).
بیانگر آموزش قناعت و پرهیز از بهانه‌جویی بی‌مورد در کودکان است. این مثل به کودکان می‌آموزد که اگر هنگام تقسیم سهم خود بهانه بیاورند، ممکن است از سهم واقعی‌شان محروم شوند. از منظر روان‌شناسی تربیتی، این روش به‌صورت تهدید کنترل‌شده عمل می‌کند و هدف آن تقویت رفتار سازگار، پرورش صبر و قناعت و کاهش بهانه‌جویی‌های بی‌مورد است. بدون شک تشویق و تنبیه نقش بسزایی در اصلاح رفتار کودکان دارد که باید با برنامه‌ای از پیش طراحی شده و متناسب با روحیات آنان باشد. متأسفانه درخصوص تنبیه بد برداشت می‌شود و غالباً آن را معادل با کتک زدن و زندانی کردن می‌دانند. در حالی که اگر از راه‌های دیگر تنبیه استفاده شود، مؤثرتر

خواهد بود و کار به مرحله کتک هم نخواهد رسید (یوسفی صالح آباد، ۱۴۰۲، صص. ۷۶ و ۷۷).

- کلهک منال زق رمیگ.

kalak - e - menât zü remê.

برگردان: سنگچین کودک زود فرو می‌ریزد (مصاحبه: سعیدی، س).

نمونه فوق، نه تنها بازتاب‌دهنده صداقت و بی‌ریایی کودک است، بلکه نمایانگر بی‌تجربگی و ساده‌لوحی طبیعی او نیز هست. کودک به دلیل عدم تجربه کافی و محدودیت در مهارت‌های برنامه‌ریزی و پیش‌بینی پیامدها قادر به طراحی نقشه‌ای کامل و موفق نیست و بنابراین نقطه ضعف برنامه‌هایش به سهولت و سرعت آشکار می‌شوند.

- کور بووگه چوارده سآله بایه ستیزه بکهید.

koř buda ê wârda sâla bâya setiza bekaÿ.

پسر چهارده سالش که شد باید مبارزه کند (مصاحبه: بهرامی، ر).

این مثل بازتاب‌دهنده باور فرهنگی به نقش فعال و مسئولیت‌پذیر نوجوانان در خانواده و جامعه است که وقتی کودک به سن بلوغ می‌رسد، انتظار می‌رود خطرپذیر، جسور و مستقل باشد و در امور بزرگ دست به اقدام بزند، نه اینکه منفعل بوده و صرفاً از دسترنج والدین بهره‌مند شود. در این ارتباط آورده‌اند که: «افزایش مقاومت فرد را در برابر شرایط تا به جای پیروی از فشارهای بیرونی از الزام‌های درونی تبعیت کند، احساس مسئولیت یا احساس تکلیف نامیده می‌شود» (باقری، ۱۳۷۴ به نقل از حسینی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶).

همچنین در نمونه زیر بر همین مفهوم تأکید شده است:

- کور بزهن سآلی باوگ نیه‌کدیگ.

koř - e - bezan seř âÿ bâwg nyakay.

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

برگردان: پسر غیرتی هنگام دعوا منتظر اجازه پدرش برای ضربه زدن نمی‌ماند
(محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۲۱۸).

این عبارت، ناظر بر خوداتکایی، موقعیت‌شناسی و تصمیم‌گیری سریع در کودک است. بدان معنا که فرزند شایسته، وقتی با موقعیت یا چالشی مواجه می‌شود، خودآگاه و مسئولانه اقدام می‌کند و نیاز به تأیید دائم بزرگ‌ترها ندارد، زیرا از اهمیت عمل و ضرورت پاسخ به موقع آگاه است. از منظر روان‌شناسی تربیتی، این ویژگی‌ها شامل تصمیم‌گیری مستقل، شجاعت، احساس مسئولیت و توانایی مدیریت موقعیت‌هاست.
و دیگر:

- کورئ خاسه تفتیش بخوه‌یگ.

koŕ ê xâsa teftiš bexwäy.

برگردان: پسری پسر است که مزه تند هم بچشد (سهراب‌نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۱۴۴).
عبارت فوق، بیانگر باور فرهنگی به ضرورت تجربه تلخی‌ها و چالش‌ها در رشد کودک است. این مثل نشان می‌دهد که کودکان، به‌ویژه پسران، باید در مسیر رشد خود با سختی‌ها و مشکلات مواجه شوند تا شخصیتی پخته، مقاوم و کارآزموده پیدا کنند.

- دۆهت رۆئ سهخته.

düät rü üê saxta.

برگردان: دختر سخت‌روی و جسور است (مصاحبه: صفایی، ا).
نمونه فوق، بازتاب‌دهنده باور فرهنگی کردزبانان است که معتقدند دختران از همان کودکی دارای خصلتی هستند که به سختی از موضع خود کوتاه می‌آیند و به راحتی قانع نمی‌شوند. در باور عامیانه، حتی این ویژگی را در دوره جنینی نیز تأثیرگذار می‌دانند و گفته می‌شود که سقط جنین‌های ناشی از فشار یا استرس در پسران شایع‌تر است، زیرا دختران «سخت‌روی» بوده و به راحتی سقط نمی‌شوند. این نوع بازنمایی،

هم شناخت هنجارهای فرهنگی و هم فهم روان‌شناختی اولیه کودک را از طریق زبان عامیانه منتقل می‌کند.

- منال باری بار بود خه‌نیگ، باری که‌فید گیرید.

menâf bârê bâr bud xanêg, bârê bekafêd girêd.

برگردان: کودک وقتی که کارش پیش برود، خندان است، ولی هنگامی که مشکلی برایش پیش می‌آید، گریه سر می‌دهد (مصاحبه: عباسی. ع).

این عبارت، بیانگر خصلت کودکانه و واکنش‌های هیجانی طبیعی کودک است که با موفقیت‌های کوچک سریعاً شاد و خندان می‌شود و هنگام مواجهه با شکست یا مشکل، بلافاصله گریه و زاری می‌کند. این رفتار نشان‌دهنده حساسیت، انعطاف‌پذیری و سطح ابتدایی خودتنظیمی هیجانی در کودکان است.

- دانگه ده‌سم بگره کیسه تا خه‌رگ نه‌خوهم.

dâf ega dasem begra kisa tâ xareg naxwam.

برگردان: مادر، کیسه‌ای را به دستانم بدوز تا گل نخورم (محمدی، ۱۳۹۱، ص.

(۱۸۱).

شاهد فوق، تذکری بر رفتار فرافکنانه کودک، جهت عدم پذیرش مسئولیت و عواقب کار خود است. در چنین مواقعی «آموزش بچه‌ها برای پذیرش مسئولیت در درون خانواده روش بسیار مطلوبی برای آماده کردن آن‌ها در پذیرش وظایف و مسئولیت‌های بی‌شماری است که در بیرون از خانواده با آن‌ها مواجهه خواهد شد» (طهرانی مقدم و شریعت باقری، ۱۳۹۶، ص. ۳).

۴-۳. امثال مرتبط با ارزندگی و جایگاه کودک در خانواده و اجتماع

جایگاه کودک در خانواده و اجتماع نقش کلیدی در شکل‌گیری شخصیت، هویت و رفتارهای آینده او دارد. خانواده، به‌عنوان نخستین محیط اجتماعی کودک، نه‌تنها

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی خواه و همکار

مهارت‌های ارتباطی و اعتماد به نفس او را پرورش می‌دهد، بلکه حس تعلق و امنیت روانی را نیز در او تقویت می‌کند. این جایگاه می‌تواند بسته به سن، جنسیت، توجه والدین و نقش‌های فرهنگی و خانوادگی متفاوت باشد. در فرهنگ کردی ایلامی، امثال متعددی بازتاب‌دهنده این ارزش و جایگاه ویژه کودک هستند:

- کور چ له گاپاره، چ له سواره.

koŕ ç e la gâpâra ç e la sevâra.

برگردان: پسر چه در گهواره باشد و چه سوارکار در هر صورت ارزشمند است

(محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۲۱۶)

مثل فوق بیانگر ارزش و جایگاه ویژه فرزند پسر در خانواده‌های کردزبان است. این مثل نشان می‌دهد که فرزند پسر، فارغ از سن یا مرحله رشد، همواره مایه دلگرمی، امید و تضمین آینده خانواده است. حتی وقتی هنوز در مراحل ابتدایی زندگی (گهواره) باشد یا در سن بلوغ و فعالیت (سوارکاری) قرار گیرد.

- کوورپه بووده پهس، کەس نیه‌یده‌ی وه کەس.

kurpa buda pas, kas nyaÿdaÿ va kas.

برگردان: تعداد کودکان اگر به اندازه یک گله گوسفند هم باشد، کسی کودک خود

را به کسی دیگر نمی‌بخشد (مصاحبه: صفایی، ا).

مثل کردی فوق، بیانگر پیوند عاطفی و مالکیت والدین نسبت به فرزند است. این مثل نشان می‌دهد که کودک، صرف‌نظر از تعداد یا شرایط، برای والدین ارزش و اهمیت منحصر به فرد دارد و قابل جایگزینی با هیچ چیز دیگری نیست.

- ئرا گچه گا نییه؟

?er â geç a gâ niya.

برگردان: مگر گوساله گاو نیست؟ (مصاحبه: همتی، د).

در این مثل کردی از تقابل استعاری میان گچه (گوساله) و گا (گاو) برای بازنمایی جایگاه کودک در جامعه استفاده شده است. این مثل زمانی به کار می‌رود که کودکان در جمع یا تصمیم‌گیری‌های اجتماعی نادیده گرفته شوند؛ در چنین موقعیتی گوینده با طرح پرسشی کنایه‌آمیز یادآور می‌شود که کودک نیز بخشی از جمع و دارای شأن و منزلت انسانی است. از دید تربیتی، چنین نگرشی در بطن خود پیام مهمی برای والدین و بزرگ‌ترها دارد: کودک، اگرچه از نظر جسمی و تجربی کوچک است، اما از نظر شأن انسانی و اجتماعی برابر با دیگر اعضای خانواده است و باید در امور و روابط جمعی مورد توجه و احترام قرار گیرد.

- دَوَهت میوه‌ی مآلانَه.

düat miwaÿ mâl âna.

برگردان: دختر، میوه مردم است (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۳).

در این مثل کردی دیدگاه فرهنگی سنتی‌ای بازنمایی می‌شود که جوامع سنتی، دختر را متعلق به خانواده آینده‌اش می‌داند، نه خانواده پدری. این نگرش، که در قالب استعاره «میوه» بیان شده، نشان می‌دهد ثمر وجود دختر در خانه دیگری چیده می‌شود و بر همین اساس، خانواده‌ها او را سرمایه‌ای گذرا و پسر را مایه تداوم نسل و بقا تلقی می‌کردند. در مقابل، پسر در چنین بافتی حامل نام و حیثیت خانوادگی و مایه امنیت روانی والدین دانسته می‌شود. مثلاً «در آیین مذهبی هندویسم به دنیا آوردن و بزرگ کردن فرزند دختر همچون این است که گل‌های باغ همسایه خودتان را آبیاری کنید» (فروتن و اشکاران، ۱۳۹۷: ۶۰).

همین مفهوم ترجیح جنسیتی فرزند پسر در عبارت زیر نیز دیده می‌شود:

- خودا نه‌سزنیڭ جه‌رگم، زاوا نه‌کنیده به‌رگم!

xodâ nasezenêd jargem, zâvâ nakaÿda bargem.

برگردان: خدا جگرم را نسوزاند و داماد را میوه زندگی‌ام نکند! (مصاحبه: عباسی.ع).

بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار

در این مثل کردی احساس عمیق والدین نسبت به فرزند پسر و نقش او در تداوم خانواده بازتاب یافته است. در این نگرش، آرزوی والد آن است که پسر خود مایه دلگرمی، تکیه‌گاه و پشتوانه دوران پیری‌اش باشد، نه دامادی بیگانه. چرا که والدین از همان آغاز زندگی کودک پسر، انتظارات عاطفی و اجتماعی خاصی از او دارند و تربیتش در راستای ایفای نقش حمایتی و خانوادگی شکل می‌گیرد. در نتیجه، او را عامل استمرار هویت خانوادگی و مایه امنیت روانی خانواده می‌دانند.

- ژژوو نۆشیگ له منال م نرم تر نییه.

ž ež u ?üšêg: la menâf - e - me narm - o - ç awrter niya.

برگردان: جوجه تیغی می‌گوید: هیچ بچه‌ای نرم‌تر و چرب‌تر از بچه من وجود ندارد

(همان).

در نمونه فوق، نوعی نگاه طنزآمیز و در عین حال واقع‌گرایانه به احساس والدین نسبت به فرزندشان بازتاب یافته است. این نمونه، نشان می‌دهد که والدین در هر شرایطی فرزند خود را بهترین و دوست‌داشتنی‌ترین می‌دانند. حتی اگر دیگران او را متفاوت ببینند. از منظر روان‌شناسی تربیتی، مثل بیانگر نوعی دلبستگی هیجانی شدید والدین به فرزند است که موجب شکل‌گیری احساس ارزشمندی در کودک می‌شود. در عین حال، جنبه انتقادی ظریفی نیز دارد، زیرا تلویحاً به تعصب والدین و نبود نگاه واقع‌بینانه در تربیت اشاره می‌کند. بنابراین، اگر محبت والدین با آگاهی تربیتی همراه نباشد، می‌تواند به شکل‌گیری خودپنداره غیرواقعی در کودک بینجامد. چنانکه در عرب نیز گویند: القرد فی عین امه أرنب. یعنی؛ میمون در چشم مادرش، خرگوش است (نورسیده و ضیغمی، ۱۳۹۲، ص. ۳۷۶).

- گا له گووری دیاره.

gâ la guri deyâea.

برگردان: گاو خوب از گوسالگی اش پیداست (سهراب نژاد، ۱۳۹۲، ص. ۱۴۸)

در شاهد فوق، رشد و شکل‌گیری ویژگی‌های فردی از دوران کودکی به صورت استعاری بیان شده است؛ بدان معنا که توانایی‌ها، استعدادها و خصلت‌های درونی انسان از همان آغاز کودکی خودنمایی می‌کند و شخصیت آینده او را پیش‌نمایش می‌دهد که از دیدگاه روان‌شناسی تربیتی، این نگرش بیانگر باور فرهنگی به اهمیت سال‌های اولیه زندگی در شکل‌گیری هویت، منش و توانمندی‌های فرد است.

- پای و هرک ها له قهوی، پای میه ها له باریکی.

pây vark hâ la qatüi, pâÿ miya la bâriki.

برگردان: پای بره رو به چاق شدن و قوی گشتن است و پای گوسفند رو لاغری و

ضعف (محمدی، ۱۳۹۱، ص. ۱۵۶)

در این مثل کردی کلهری که در آن «بره» نماد کودک، رشد، نیرو و آینده است و «گوسفند» نماد مادر یا شخص بزرگ‌تر می‌باشد که پیوسته برای پرورش نسل بعد تحلیل می‌رود و ضعیف می‌شود. این استعاره در واقع تصویری از چرخه طبیعی تربیت در خانواده است که در آن والدین (به‌ویژه مادر) نقش محوری در پرورش جسمی و روانی کودک دارند و از طریق فداکاری و مراقبت، رشد سالم و اعتماد او را پایه‌ریزی می‌کنند.

جدول ۱: بسامد مثل‌ها و مثل‌نماها

Table 1: Frequency of Proverbs and Proverbial Expressions

محمور موضوعی	تعداد امثال/مثل‌نما	درصد بسامد
رشد جسمی و فیزیولوژیکی	۱۰	٪ ۲۳
روحیات و روان کودک	۲۵	٪ ۵۸
جایگاه اجتماعی و خانوادگی	۸	٪ ۱۹
مجموع	۴۳	٪ ۱۰۰

۵. نتیجه

مطالعه امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی نشان می‌دهد که در نگرش فرهنگی این مردم، کودک نه تنها موجودی در حال تربیت است، بلکه نمادی از استمرار ارزش‌ها، هنجارها و ساختارهای اجتماعی به‌شمار می‌رود. یافته‌های این پژوهش در سه محور کلان قابل تحلیل هستند:

- رشد جسمی و فیزیولوژیکی: امثال به‌صورت استعاری و نمادین به تفاوت‌های رشدی میان دختر و پسر اشاره دارند و اهمیت فعالیت بدنی، خواب و مراقبت‌های تغذیه‌ای را برجسته می‌کنند. این نگرش بازتاب‌دهنده تقسیم نقش‌های جنسیتی و توقعات بدنی از کودکان در فرهنگ محلی است.

- روحیات و روان کودک: بیشترین بسامد امثال (۵۸٪) به این محور اختصاص دارد. ویژگی‌هایی چون صداقت، سادگی، بی‌ریایی و الگوپذیری از بزرگ‌ترها برجسته شده‌اند؛ بدین معنا که جامعه، صفات طبیعی کودکی را ارزش‌گذاری نموده و آن‌ها را به‌عنوان معیارهای تربیتی مطلوب، بازتولید می‌کند. این محور، همچنین بر نیاز کودک به حمایت عاطفی، هدایت و الگوسازی والدین و بزرگ‌ترها تأکید دارد.

- جایگاه اجتماعی و خانوادگی: منزلت کودک در ارتباط مستقیم با موقعیت خانواده و نقش‌های والدین تعریف می‌شود. کودک حامل نام و حیثیت خانوادگی است و تعامل والدین اثر مستقیم بر شکل‌گیری شخصیت، ارزش‌ها و رفتار اجتماعی او دارد. امثال مرتبط با این محور پرورش اخلاقی و روانی را بر منابع مادی اولویت می‌دهند و بر اهمیت دیده‌شدن، احترام و مشارکت کودک در خانواده و جامعه تأکید دارند.

در مجموع، امثال کردی ایلامی بیش از آنکه صرفاً ابزار آموزشی باشند، بازتاب‌دهنده گفتمان فرهنگی‌ای هستند که در آن کودک هم‌نماینده ارزش‌های جاری و هم‌حامل

پیوستگی هویتی جامعه است. این نتایج بر اهمیت امثال به عنوان منابعی ارزشمند برای فهم نگرش‌های تربیتی و اجتماعی و شیوه‌های تربیت جامع کودکان تأکید می‌کنند.

منابع

- آنی‌زاده، ع.، و تفکری، ع. (۱۳۹۳). بازتاب زندگی کودکان در ادبیات شفاهی ایران. *مطالعات سبک زندگی*، ۷، ۵ - ۳۰.
- بروش، ف.، و عبدالهی موحد، ف. (۱۴۰۱). بررسی اهمیت و جایگاه بازی و تاثیرات آن در زندگی کودکان. *هشتمین همایش ملی تازه‌های روان‌شناسی مثبت*. بندرعباس. ۱۴۰۱.
- بلوچ‌زاده، م.، و میرزایی، م. (۱۳۹۶). تعلیم و تربیت کودکان در آیینۀ ضرب‌المثل‌ها. *دومین همایش ملی بررسی ادبیات بومی ایران زمین*. جهاددانشگاهی لرستان. خرداد ۱۳۹۶.
- پارسا، ا. (۱۳۸۴). مثل‌ها از نگاهی نو. *آموزش زبان و ادب فارسی*. دوره نوزدهم، ۱۷ - ۴.
- پارسا، ا. (۱۳۹۰). *بررسی تطبیقی ضرب‌المثل‌های کردی و فارسی*. سنندج: دانشگاه کردستان.
- پوریوسفی، ح.، طایفه، ا.، و آقاپورفرکوش، م. (۱۳۸۸). بررسی جامعه‌شناختی عوامل موثر بر الگوپذیری رفتار اجتماعی دختران. *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*، ۱، ۱۶۹ - ۲۰۵.
- حسینی قمی، ط. (۱۳۹۱). مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان. *فصلنامه رشد آموزش مشاوران مدرسه*، ۲، ۱۶ - ۱۹.
- چراغی، م. (۱۳۹۷). تحلیل روان‌شناختی رابطه والد فرزند در ضرب‌المثل‌های فارسی ایرانی. *خانواده‌پژوهی*، ۳، ۳۸۳ - ۴۱۰.
- دانشگاه علوم پزشکی شیراز (۱۴۰۲). *ارتباط خواب با وضعیت سلامت و رشد کودکان*. بازیابی شده از: <https://sums.ac.ir/ZbQv>
- رحمتی، ی. (۱۳۹۹). بررسی ادبیات شفاهی کودک و نوجوان در کرمانشاه. *ششمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه زبان و ادبیات ایران*، تهران. شهریور ۱۳۹۹.

- بازنمایی کودک در امثال و مثل‌نماهای کردی ایلامی _____ مهدی احمدی‌خواه و همکار
- سپاهی سیب، زه. (۱۳۹۹). مفهوم کودک و کودکی در ضرب‌المثل‌های بلوچی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. یزد: دانشگاه پیام نور یزد.
- سلامات، ط. (۱۳۹۴). تعلیم و تربیت در ضرب‌المثل‌های عربی خوزستان. مجله مطالعات افکار عمومی. ۱۵.
- سلیمانی، ف.، باجلان، ز.، علوی مجد، ح.، و فلاح، سمیه. (۱۳۹۶). بررسی ارتباط جنسیت با وضعیت تکاملی کودکان. مجله توانبخشی، ۴، ۳۳۸ - ۳۴۵.
- سهراب‌نژاد، ع. م. (۱۳۹۲). ضرب‌المثل‌های ایلامی. ایلام: زانا.
- سیف، ع. ا. (۱۳۹۵). روان‌شناسی پرورشی نوین: روان‌شناسی یادگیری و آموزش. تهران: دوران.
- شهری ناصری، م. (۱۳۹۷). واکاوی جهان کودکی و نوجوانی در ضرب‌المثل‌های فارسی با تأکید بر ساز و کارهای قدرت. کنفرانس بین‌المللی مطالعات زبان، ادبیات و فرهنگ. ضیغمی، ع.، و نورسیده، ع. (۱۳۹۲). المجانی الحدیث. مشهد: فقهی.
- طهرانی مقدم، ح.، و شریعت‌باقری، م. م. (۱۳۹۶). مسئولیت‌پذیری و راهکارهای ارتقای آن در نوجوانان دانش‌آموز. همایش ملی پژوهش‌های نوین ایران و جهان در روان‌شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی.
- غلامزاد، ش. (۱۴۰۲). مراحل رشد کودک و نوجوان. سایت کاوش روان. بازدید ۱۴۰۴/۷/۲۵ - ساعت ۱۰ صبح).
- فروتن، ی.، و اشکاران، ر. (۱۳۹۷). بررسی جمعیت‌شناختی و فرهنگی - اجتماعی ترجیح جنسیتی در ایران. جامعه‌شناسی کاربردی، ۴، ۵۹ - ۷۸.
- کوثری، س.، حمایت‌طلب، ر.، عرب عامری، ا.، و ملکی، ف. (۱۳۹۱). تأثیر فعالیت‌های بدنی منتخب بر رشد مهارت‌های حرکتی ظریف کودکان، ۱۱، ۹۹ - ۱۱۶.
- محمدی، ن. (۱۳۹۱). کلهرنامه. تهران: دستان.

یوسفی صالح آباد، ف. (۱۴۰۲). آثار تربیتی تشویق و تنبیه در کودکان. پژوهش‌های مطالعات اسلامی معاصر، ۳، ۷۴ - ۹۳.

مصاحبه‌شوندگان:

همتی، د. ۴۹ ساله. کارمند. ایوان. ایلام.

اله نظری، س. ۵۲ ساله. خانه دار. ایوان. ایلام.

مرادی نصاری، م. ۳۶ ساله. دانشجو. ایوان. ایلام.

بهرامی، ر. ۴۴ ساله. شغل آزاد. ایلام.

سعیدی، س. ۴۷ ساله، کشاورز. ایلام.

صفایی، ا. ۵۰ ساله. استاد دانشگاه. ایلام.

عباسی. ع. ۴۲ ساله. شغل آزاد. ایوان.

References

- Anizadeh, A., & Tafakkori, A. (2014). The reflection of children's lives in Iranian oral literature. *Lifestyle Studies*, 7, 5–30.
- Baluchzadeh, M., & Mirzaei, M. (2017). *Education and upbringing of children in the mirror of proverbs*. Proceedings of the 2nd National Conference on the Study of Indigenous Literature of Iran, ACECR Lorestan, June 2017.
- Broush, F., & Abdollahi Movahhed, F. (2022). *Examining the importance and status of play and its effects on children's lives*. Proceedings of the 8th National Conference on New Developments in Positive Psychology, Bandar Abbas.
- Cheraghi, M. (2018). A psychological analysis of the parent-child relationship in Iranian Persian proverbs. *Family Research*, 14(3), 383–410.
- Foroutan, Y., & Ashkaran, R. (2018). A demographic and cultural-social study of gender preference in Iran. *Applied Sociology*, 29(4), 59–78.
- Gholamzad, Sh. (2023). *Stages of child and adolescent development*. Kavosh-e Ravan Website. Accessed July 16, 2025, at 10:00 a.m.
- Hosseini Qomi, T. (2012). Responsibility in students. *Roshd Quarterly: School Counseling Education*, 8(2), 16–19.

- Kowsari, S., Hemayat Talab, R., Arab Ameri, A., & Maleki, F. (2012). The effect of selected physical activities on the development of children's fine motor skills. *Journal of Motor Behavior, 11*, 99–116.
- Mohammadi, N. (2012). *Kalhornameh*. Dastan Publishing.
- Parsa, A. (2005). Proverbs from a new perspective. *Journal of Persian Language and Literature Education, 19*, 75, 4–17.
- Parsa, A. (2011). *A comparative study of Kurdish and Persian proverbs*. University of Kurdistan Press.
- Pouryousefi, H., Taifeh, A., & Aghapour Farkoush, M. (2009). A sociological study of factors affecting social behavior modeling among girls. *Journal of Social Sciences Research, 3*(1), 169–205.
- Rahmati, Y. (2020). *A study of children's and adolescents' oral literature in Kermanshah*. Proceedings of the 6th National Conference on New Research in Iranian Language and Literature, Tehran, September 2020.
- Salamat, T. (2015). Education and upbringing in the Arabic proverbs of Khuzestan. *Journal of Public Opinion Studies, 15*.
- Seif, A. A. (2016). *Modern educational psychology: Psychology of learning and instruction*. Doran.
- Sepahi Sib, Z. (2020). *The concept of the child and childhood in Baluchi proverbs*. Master's Thesis, Yazd, Payame Noor University of Yazd.
- Shahri Naseri, M. (2018). *An analysis of the world of childhood and adolescence in Persian proverbs with an emphasis on power mechanisms*. Proceedings of the International Conference on Language, Literature, and Culture Studies, November 2018.
- Shiraz University of Medical Sciences. (1402). *The relationship between sleep and children's health status and growth*. Retrieved from: <https://sums.ac.ir/ZbQv>.
- Sohrabnejad, A. M. (2013). *Ilamian proverbs*. Zana Publishing.
- Soleimani, F., Bajelan, Z., Alavi Majd, H., & Fallah, S. (2017). Examining the relationship between gender and children's developmental status. *Rehabilitation Journal, 18*(4), 338–345.
- Tehrani Moghaddam, H., & Shariat-Bagheri, M. M. (2017). *Responsibility and strategies for enhancing it among adolescent students*. Proceedings of the National Conference on New Iranian and Global Research in Psychology, Educational Sciences, and Social Studies. Retrieved from SID database.

- Yousefi Salehabad, F. (2023). Educational effects of reward and punishment on children. *Contemporary Islamic Studies Research*, 1(3), 74–93.
- Zeighami, A., & Noorsideh, A. (2013). *Al-Majani al-Hadith*. Feghi Publishing.

Interviewees:

- Hemmati, D., 49 years old, employee, Ivan, Ilam.
- Elah Nazari, S., 52 years old, homemaker, Ivan, Ilam.
- Moradi-Nasari, M., 36 years old, student, Ivan, Ilam.
- Behrami, R., 44 years old, self-employed, Ilam.
- Saeedi, S., 47 years old, farmer, Ilam.
- Safaei, A., 50 years old, university professor, Ilam.
- Abbasi, A., 42 years old, self-employed, Ivan.